

VARVARA BUZILĂ - PERSONALITATE DE PRIM RANG ÎN EVOLUȚIA ETNOLOGIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Natalia GRĂDINARU

ABSTRACT

Mrs. Varvara Buzila, PhD, associate professor, is one of the researchers who greatly influenced upon development of the society, science and Romanian culture in the Republic of Moldova. Being a strong intelligent personality with an enhanced power of observation, objectiveness, perspective vision, she realized a coherent strategy for ethnological research development, research and promotion of national cultural heritage, development of muzeology in the Republic of Moldova and formation of a young generation. She held courses in the fields of ethnology, anthropology and cultural heritage in many universities of Chisinau. Her didactic activity included not only knowledge transmission, but also students' education in a spirit of scientific and didactic competition, individual and social responsibility, development of moral philosophy, shared by the mentors.

***Keywords:** ethnology, didactic activity, intellectuality, symbolism, the intangible heritage.*

Personalitate de referință a etnologiei din Republica Moldova, model de rigoare academică și profesionalism, autoare a unei opere sistematice, de o considerabilă dimensiune și prospețime, axată pe susținerea și promovarea valorilor culturale ale românilor de pe teritoriul Republicii Moldova, raportate continuu la istoriografia și cultura europeană, Varvara Buzilă este o personalitate puternică, care posedă un impresionant bagaj de cunoștințe și este extrem de implicată în tot ceea ce face. Chibzuită și limpede în gândire, tenace și competentă în domeniile în care activează, cu verticalitate și fermitate în pozițiile pe care le ia, înzestrată cu puterea cuvântului și cu o sinceritate deosebită în dialogul cu oamenii. Este mereu energică și hotărâtă să facă lucruri utile. Pasiunea pe care o transmite Varvara Buzilă, atunci când vorbește despre

cultura populară, mișcă suflete. Cu siguranță că oamenii care au avut onoarea să o cunoască, nu mai rămân aceiași ca până la întâlnirea cu ea. Dumneaei a știut să aprindă în fiecare suflet o lumină călăuzitoare, fiind pe cât de grijulie, pe atât de sobră cu generația tânără atunci când este nevoie de ajutorul și implicarea ei.

Relația cu Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”.

Varvara Buzilă, doctor în filologie (1998), secretar științific și director adjunct al MEINM, conferențiar universitar (2004), deținătoare a titlului onorific „Om Emerit” (2009) și cavaler al Ordinului „Gloria Muncii” (2015), una din personalitățile notorii pe care le-a avut poporul nostru, a desfășurat în cadrul Facultății de Istorie și Geografie (initial, Facultatea de Istorie și Etnopedagogie) a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, o prodigioasă activitate pedagogică și științifică, fapt pentru care am fost onorați să punem în valoare efortul depus de dumneaei în educarea și formarea tinerii generații, dar și contribuția substanțială adusă la edificarea statului Republica Moldova.

Scurtă biografie

Varvara Buzilă s-a născut la 19 noiembrie 1955 în satul Trebujeni, raionul Orhei, în familia lui Nicolae și a Irinei Buzilă. A învățat în școala medie din sat și, în clasele superioare, a lucrat în lunile de vară pe șantierul arheologic ale stațiunilor de la Orheiul Vechi. Locul natal, cel ce veacuri de-a rândul a păstrat acel tezaur de frumuseți și cultură, i-a determinat probabil viitorul, i-a cultivat dragostea și puterea creatoare a spiritului său. Într-un interviu acordat, Varvara Buzila remarcă în acest sens: „m-am născut și am crescut în istorie... Când eram mică am văzut scene de vis pentru cineaștii noștri. Am văzut nunți tradiționale cu vorniceii călare pe cai, cu orații rostite în față, cu colacul mirelui și miresei, petrecerea soldaților scoși la marginea satului, înmormântări tradiționale. Această lume a tradiționalului, pe care am trăit-o în copilărie, se ciocnea cap în cap cu lumea străinului, a alterității, a celuilalt, care venea să vadă și să cunoască ceea ce era pentru noi parte a vieții cotidiene”¹.

În perioada 1975-1980 a studiat la Universitatea de Stat din Chișinău, absolvind Facultatea de Jurnalism, specialitatea: redactor literar. După finalizarea studiilor, a activat, pe parcursul a trei ani, în calitate de etnograf la Asociația Meșteșugurilor Artistice „Artizana”, timp în care a descoperit fapte de cultură inedite, care meritau recunoașterea științifică. Alături de alți etnografi a întreprins numeroase expediții de teren în satele reprezentative ca tradiție din raioanele Vulcănești, Cahul, Căușeni, Soroca, Ungheni, Edineț, Orhei, Anenii Noi și Criuleni. Concomitent a fost antrenată în organizarea de expoziții finale,

¹ <https://mobiasbanca.md/150-de-moldoveni/Varvara-Buzila>

de raport, în orașele-reședință ale raioanelor respective. Aceste expoziții aveau ca scop salvagardarea și promovarea creației plastice țărănești, dar și identificarea unor creatori dispuși să-și continue activitatea în cadrul Asociației „Artizana”, pentru a da noi șanse de existență vechilor meșteșuguri artistice țărănești.

Începând cu anul 1983 își continuă activitatea de cercetare a culturii tradiționale în cadrul Secției de artă Populară a Muzeului de Studiere a Ținutului Natal (astăzi MNEIN). Patrimoniul muzeal acumulat de această instituție i-a oferit posibilitatea de a descoperi mărturii de civilizație și cultură populară mult mai vechi decât cele aflate în teren, dispărute din viața cotidiană și absente din literatura de specialitate, care au orientat-o pe Varvara Buzilă către noi căutări întru înțelegerea proceselor culturale și valorificarea lor științifică, pentru a înlesni perceperea acestui tezaur de către generațiile viitoare, generații care, altfel, ar fi fost lipsite de posibilitatea cunoașterii acestuia.

Responsabilitatea față de valorificarea, salvagardarea și transmiterea valorilor culturale au motivat-o pe Varvara Buzilă să accepte, în anul 1988, poziția de lector universitar în cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Se dedică totalmente activității didactice, cultivându-le studenților cunoștințe despre tradițiile artistice populare, respectul față de moștenirea culturală și aptitudini de descoperire și salvare a valorilor artistice.

Din luna ianuarie a anului 1991 și până în martie 1999 activează, în calitate de cercetător științific, în cadrul Institutului de Etnografie și Folclor al Academiei de Științe a Republicii Moldova, având ca temă de cercetare „Pâinea de ritual”. După cum remarcă Silviu Tabac, într-un laudatio, aceștia au fost ani de afirmare a propriului discurs, bazat, <...> pe observații nemijlocite de teren, pentru relevarea esenței fenomenelor cercetate, dar și pe metode pliate eficient pe obiectul și problematica de studiu, fructificate în acumulări și reconsiderații, transpuse în articole științifice apărute în diferite reviste științifice².

Din anul 1992, în paralel cu activitatea de cercetare din cadrul Institutului de Arheologie și Etnografie, efectuează studii de doctorat la Universitatea „Babes Bolyai” din Cluj-Napoca (România), fiind înscrisă la specialitatea folclor. Studiile vor continua până la elaborarea lucrării „Pâinea: Aliment și simbol”, în anul 1998.

După susținerea tezei de doctorat, dar și pentru rezultatele științifice deosebite, Varvara Buzilă a fost avansată, în anul 1999, în funcția de cercetător științific superior, cu tema de cercetare „Satul tradițional”.

Varvara Buzilă a lucrat cu perseverență la dezvoltarea științei etnologice și antropologice în Republica Moldova, câștigându-și imaginea de persoană cu

² Silviu Andrieș-Tabac. Frământând pâinea noastră cea de toate zilele ...Etnologul Varvara Buzilă la 60 de ani. În: Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, Vol. 23 (36), p.147.

credibilitate științifică. Antrenată din 1989 în învățământul universitar, obține în 2004 gradul de *conferențiar universitar în arte vizuale*. Ține numeroase cursuri la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, la Facultatea de Arte Plastice, Facultatea de Culturologie și Management Artistic ale Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, la Facultatea de Științe Socioumanistice a Universității Academiei de Științe a Moldovei.

La Facultatea de Istorie și Geografie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, pe lângă predarea cursului de „Patrimoniul etnografic al Republicii Moldova”, dirijează tezele de master și licență, este Președinte și membră a comisiilor de susținere a tezelor de licență și examenelor de stat.

V. Buzilă – Președintele Comisiei de Stat pentru susținerea examenelor de licență la specialitatea „Etnologie”, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2013. De la stânga la dreapta: J. Nastas, V. Ursu, V. Buzilă, V. Melinte, V. Samoilenko. Foto din arhiva facultății.

Cursurile universitare predate sunt: Etnografia, Etnologia, Cultura tradițională, Patrimoniul cultural mobil, Patrimoniul cultural imobil, Patrimoniul cultural imaterial, Patrimoniul etnografic, Semiotica culturii, Antropologia formelor simbolice, Antropologia ritualului, Comunicare și identitate culturală. În acești ani a condus elaborarea și susținerea a mai bine de 60 de teze de licență și master.

V. Buzilă împreună cu colegii V. Ursu și G. A. și G. M. și G. H. și G. B. la ceremonia de absolvire a programului de master „Patrimoniu istoric și turism cultural”, UPS „Ion Creangă”, promoția 2016. Foto din arhiva facultății.

Din anul 2006, de când Republica Moldova a ratificat Convenția UNESCO privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, Varvara Buzilă s-a implicat în activitățile complexe destinate ridicării prestigiului moșteniri culturale la nivel național și internațional. Devine președintele *Comisiei Naționale pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial al Republicii Moldova* (Ministerul Culturii) și coordonează acțiunile de elaborare

a *Registrului național al patrimoniului cultural imaterial al Republicii Moldova*. În această postură și-a asumat responsabilitatea de pregătire a dosarelor elementelor propuse de Republica Moldova în *Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității*, sub egida UNESCO. Astfel, ajung să fie luate la evidență de stat, în scopul protejării, 510 elemente ale acestui patrimoniu.

Varvara Buzilă contribuie, de asemenea, la elaborarea și promovarea *Strategiei naționale de dezvoltare durabilă a turismului* (2000-2003), a *Legii Muzeelor* (2002), a *Legii Republicii Moldova privind protejarea patrimoniului cultural imaterial* (2012), a proiectului de *Lege privind protejarea patrimoniului*

cultural mobil (2012), a *Politicilor publice în domeniul muzeelor* și a *Strategiei dezvoltării culturii* (2013-2020).

A fost responsabilă pentru elaborarea dosarului transfrontalier „Colindatul de ceată bărbătească”, înaintat de către Republica Moldova și România, înscris în Lista Reprezentativă UNESCO a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității în anul 2013, precum și de dosarele multinaționale de candidat pentru aceeași listă UNESCO: „Sărbătoarea Sf. Gheorghe/Hederlez” (înaintat în martie 2013, împreună cu Croația, Macedonia, România, Serbia și Turcia), „Practici culturale asociate zilei de 1 Martie” (înaintat împreună cu România, Bulgaria și Macedonia) și a celui transnațional „Tehnici tradiționale de realizare a scoarței în România și Republica Moldova”.

Natalia Cucu, curator, Centrul Expozițional „C. Brâncuși”, Vera Sali, medic, Domnul Daniel Ioniță, Ambasador al României la Chișinău, Varvara Buzilă, secretar științific al MNEIN, Oleseș Enache, artist plastic, Victoria Gorencu, pictor șef al MNEIN, Ziua Națională a Portului Popular, 25 iunie 2017, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. Arhiva foto a MNEIN.

La fel de vizibil și consistent precum celelalte forme de activitate este și efortul Varvarei Buzilă în ridicarea prestigiului și importanței Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, unde activează de mai bine de câteva decenii. A fost personalitatea, care a marcat istoria recentă a acestei instituții. Pentru a schimba mentalitatea societății și a forma atitudine respectuoasă față de patrimoniul muzeal și cel național, a inițiat

mai multe acțiuni de salvagardare a patrimoniului cultural tradițional: *Intră în istorie, dăruind muzeului un obiect!* (2004-2008); programul *Muzeul Satului – vatră a tuturor satelor* (2008-2009); programul *Salvează o colindă pentru eternitate!* (2012-2013). Astfel, reușește să stimuleze accesul publicului la activitățile muzeale și să cultive spiritul de donator în societate, reușind să facă o prioritate din completarea patrimoniul național cu bunuri culturale dăruite de către cetățeni.

Activitatea științifică instituțională a Varvarei Buzilă se află permanent în vizorul atenției mass-media, dumneaei având cu regularitate participări la emisiunile TV, radio și în presă. Mai mult ca atât, Varvara Buzilă oferă consultații științifice redactorilor emisiunii săptămânale „Tezaur” (Televiziunea publică „Moldova 1”), care promovează patrimoniul cultural imaterial și purtătorii tezaurului uman viu (2013-2015), contribuie la sporirea prestigiului social al valorilor culturale și la susținerea activității meșterilor populari.

Prezentarea Expoziției de port popular din colecțiile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, Ziua Națională a Portului Popular, Palatul Republicii, 26 iunie 2016.

Interviu pentru mass-media. Arhiva foto a MNEIN.

25 octombrie 2017. Colectivul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturala (MNEIN). In prim-plan: Mihai Ursu, cerc. șt.; Varvara Buzila, secretar științific; Petru Vicol, director general al MNEIN, ținând in mana trofeul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Arhiva foto a MNEIN.

Donatorul Maria Lazar, Petru Vicol, director general al MNEIN; Varvara Buzila, secretar științific, 2017. Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturala. Arhiva foto a MNEIN.

Varvara Buzilă este implicată în activitatea diverselor structuri științifice, statale sau obștești, care urmăresc dezvoltarea cercetării și promovarea patrimoniului național. Din 2008 este membru al Biroului și al Adunării Secției de Științe Socioumaniste și Arte ale Academiei de Științe a Moldovei. Conduce de mai mulți ani Societatea de Etnologie din Republica Moldova, o societate culturală, științifică, având în obiectiv activități de voluntariat, susținând tinerii, cadrele didactice, meșterii populari, promotorii folclorului și micii întreprinzători cu abilități în domeniul tradițiilor populare. De asemenea, este membru în Consiliul Uniunii Meșterilor Populari din Moldova, asigurând coordonarea științifică a dezvoltării meșteșugurilor artistice populare din țara noastră. Din 2005 este membru al Societății de Genealogie, Heraldică și Arhivistică „Paul Gore”³.

Coordonând de mai bine de un deceniu activitatea științifică a Muzeului, a impus un nou model de cercetare, bazat pe sursele primare reprezentative și pe o metodologie modernă, dar și axat pe o rigurozitate științifică sporită. Prin strădanii susținute de colegi și prin exemplul propriu, a reușit să formeze în cadrul Muzeului un colectiv științific de referință în domeniul etnologiei și al științelor naturii, care se afirmă prin numeroase activități: simpozioane, expoziții, publicații, acțiuni de valorificare și promovare a cunoștințelor științifice în țară și peste hotarele ei.

V. Buzilă la Ziua Iei, în Vrancea, 24 iunie 2019. Foto din arhiva V. Buzilă.

A dedicat foarte mult timp creșterii generației de etnologi, istorici, antropologi, dar și a meșterilor populari, oamenilor din diferite structuri de stat și publicului larg.

³ Ibidem.

Unul din discipolii săi, dr. Andrei Prohin, secretar științific al MEINM, ca și mulți alți discipoli, are doar cuvinte de mulțumire și laudă la adresa Doamnei Varvara Buzilă. Acesta susține că: „Unul dintre detaliile care mi s-au întipărit de la primele întâlniri cu domnia sa, era ușurința cu care te accepta. În vorbirea sa erau foarte frecvente expresiile „da”, „s-a făcut”. Uneori nici nu reușeam să formulez până la sfârșit o întrebare sau o rugămintă, că Dna Varvara își exprima acordul. Ea caută să încurajeze orice inițiativă creatoare, să te susțină pentru a-ți putea realiza ideile. Iar țelul final este să mobilizeze toate resursele posibile în numele cunoașterii și salvării patrimoniului nostru cultural, în special, a moștenirii tradiționale. M-a uimit de multe ori capacitatea domniei sale de a coagula în aceeași echipă oameni de diverse profesii – începând de la șofer până la savant. Am întâlnit în biroul său studenți și profesori, meșteri populari, interpreți, pictori, designeri, specialiști în domeniul turismului, literați, arhitecți, istorici etc., nu mai vorbesc despre muzeografi și etnografi. În fiecare dintre ei, Dna Varvara Buzilă știe să găsească un filon care poate fi dezvoltat și pus în legătură cu cultura tradițională. E dovada unui orizont intelectual vast, a unei gândiri foarte flexibile care se adaptează diferitor cadre și poate dialoga la un nivel elevat. Dacă ar fi să numesc una din trăsăturile definitorii ale personalității Dnei Varvara Buzilă, aceasta ar fi libertatea spiritului. O manifestă plener în cercetările științifice și în existența cotidiană. Nu acceptă noțiunile și definițiile rigide, periodizările, clasificările prea înguste. Întotdeauna știe să le pună la îndoială, argumentând că, dincolo de ele, se află o realitate mult mai diversă și complexă. Niciodată nu se oprește la o singură idee, la o concluzie finală, dar te invită să-ți continui reflecția, să pui la îndoială cele aflate anterior”.

Împreună cu discipolii la Festivalul Iei, ediția a II-a, 8 iunie 2014.

Arhiva foto a MNEIN.

Dorina Onică, o altă tânără cu potential științific, discipolă și ea a doamnei dr. V. Buzilă, a remarcat: „Doamna doctor conferențiar Varvara Buzilă este cu siguranță omul, care, cu dedicație, exigență, determinare în cercetare, dragoste pentru tot ce înseamnă tezaur cultural, reușește să transmită posterității demersuri științifice de o reală importanță documentară. Etnolog, profesor, este o autoritate științifică, iar prin îndrumarea multor tineri specialiști, distinsa doamnă rămâne a fi și un model de competență profesională. Preocupată de diverse aspecte teoretice și practice a tot ce înseamnă studiul diverselor manifestări spirituale, creației artistice și folclor, protejarea și promovarea patrimoniului muzeal, cercetătoarea oferă cu succes recuperări autentice a faptelor de cultură tradițională. De asemenea, merită apreciere implicarea dumneaei în elaborarea cadrului legislativ privind protecția patrimoniului și promovarea pe plan internațional a valorilor noastre culturale, devenind astfel un ambasador destoinic. Doamna Varvara merită toată aleasa noastră considerație și prețuire pentru activitate, mulțumire pentru experiența împărtășită discipolilor, empatie și gânduri bune oferite celor care o înconjoară”.

Dr. și heraldistul Silviu Tabac a remarcat, pe lângă înaltele calități profesionale pe care le deține doamna Varvarei Buzilă, și calitatea de a fi om de încredere și „tovarăș prielnic de drum”, asemănând-o cu „Un copac adânc înfipt în pietrele baștinei sale, care nu se lasă afectat de intemperiiile vremii și ale vremurilor și rezistă cu stoicism, etalându-și semeț verticalitatea, dragostea de viață și atașamentul față de valorile eterne ale neamului și universului”.

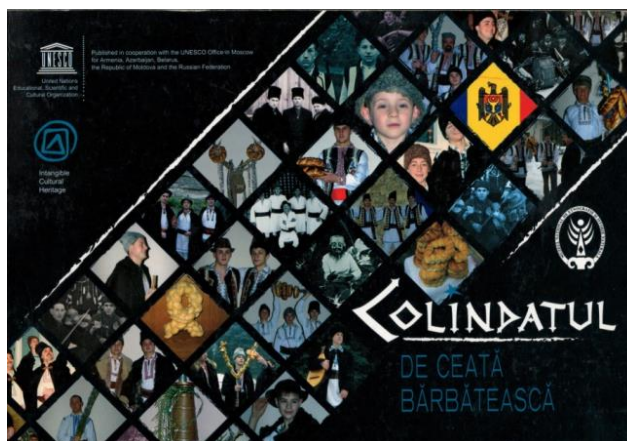
Directorul Institutului Patrimoniului Cultural, dr. hab. Victor Ghilaș, a ținut să sublinieze în acest sens importanța activității Varvarei Buzilă în demararea procesului de salvagardare a patrimoniului cultural al Republicii Moldova și rostul demersurilor ei științifice: „Varvara Buzilă servește timp de peste trei decenii cercetarea și promovarea tezaurului de spiritualitate rurală din stânga Prutului. Mesajele ei, care se regăsesc în studii monografice, ghiduri practice, articole ș.a., își propun să reliefeze identitatea comunităților de la noi, fie că e vorba de evaluarea dimensiunii culturale și simbolice a pâinii, la care aduce o viziune modernă, fie că e vorba de valoarea spirituală a costumului tradițional cu relevarea bogăției variantelor locale ale acestuia, sau fie că e vorba de arta originală și autentică a covorului basarabean, care a păstrat în sine și a transmis peste ani motive străvechi cu mesaje originale. Prin munca sa de cercetare a documentelor de teren, a materialelor de arhivă și valorificarea editorială a datelor, informațiilor colectate, cunoașterea etnologică de la noi s-a îmbogățit substanțial. În toți acești ani, a contribuit la valorizarea patrimoniului muzeal, la popularizarea bunurilor culturale, prin activități expoziționale, organizarea de conferințe, simpozioane științifice, târguri de meșteri populari. Trebuie menționată, în mod special, strădania Varvarei Buzilă la elaborarea dosarelor celor trei elemente ale patrimoniului național intangibil – „Colindatul

în ceată bărbătească” (2013), „Tehnici tradiționale de realizare a scoarței” (2016), „Practicile culturale asociate zilei de 1 Martie” (2017) – finalizată cu includerea acestora în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Intangibil al Umanității (UNESCO)”.

Activitatea sa a fost apreciată cu mai multe distincții: Premiul TVR Moldova (2015), Diploma de Onoare a Guvernului Republicii Moldova, Premiul ICOM Moldova (2019) etc. Deține titlurile onorifice „Om Emerit” (2009) și Cavaler al Ordinului „Gloria Muncii” (2015).

Activitatea de cercetare

Varvara Buzilă a întreprins o vastă activitate științifică, prin întreaga opera aducând o evidentă contribuție la reconsiderarea științifică a unor domenii de referință ale culturii și societății tradiționale românești. A publicat mai multe lucrări emblematică (*Pâinea: aliment și simbol* (Chișinău, 1999; ediția a II-a, București, 2019); *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid practic* (Chișinău, 2011); *Covoare basarabene. Din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală* (București, 2013); *Obiceiul de Crăciun „Colindatul de ceată bărbătească”* (Chișinău, 2017); *Arta tradițională din Republica Moldova* (Chișinău, 2018) și numeroase articole în diverse reviste prestigioase de peste hotare și din țară. A mai publicat numeroase studii și articole de popularizare a culturii tradiționale și a patrimoniului național al Republicii Moldova.

Lucrările publicate de către Varvara Buzilă se deosebesc printr-un conținut inedit, fiindu-le specific analitismul profund și redarea multiaspectuală a realităților cercetate. Contribuția sa în dezvoltarea științei etnologice/etnografice din Moldova a fost remarcată de către mai multe personalități cu activitate remarcabilă în acest domeniu, din țară, dar și de peste hotarele ei, cum ar fi: Ion H. Ciubotaru, Ion Cuceu, Vlad Corn, Eva Giosanu, Zamflira Mihail, Gheorghe Postică, Silviu Tabac, Silvia Grossu, Andrei Prohin, Dorina Onica ș.a.

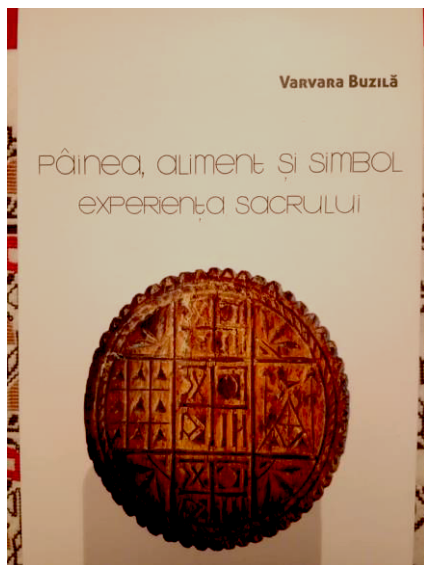
Printre domeniile de interes științific ale domniei sale se află: obiectele-simboluri cu capacitate de reprezentare în contextul modelului mito-poetic al lumii; costumului popular ca emblemă identitară și a reprezentărilor despre omul care poartă costumul; mărtișorului ca simbol cu mare capacitate semiotică; semnificațiile structurilor decorative ale covoarelor basarabene și ale cămășii cu altiță; rolul instituțiilor tradiționale în perpetuarea memoriei sociale; habitatul marcat simbolic; obiceiurile, ca sisteme de reglementare a comportamentelor colective etc.

Sesiunea anuală de comunicări științifice „Dimensiunile identitare și ecologice ale patrimoniului etnografic și natural”, 26-27 oct. 2016, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. Arhiva foto a MNEIN.

Un domeniu important din aria de interes a savantei Varvara Buzilă, dar și primul asupra căruia a insistat să îi descifreze sensurile, l-a constituit pâinea de ritual. Lucrarea a luat în considerație valențele simbolice ale pâinii, analizându-le în cadrul lor de referință – cel al practicilor rituale. Cercetătoarea a demonstrat că pâinea de ritual este un simbol total care formează o paradigmă a culturii tradiționale și a identificat peste 200 de forme rituale ale pâinii, ceea ce reprezintă un eveniment în plan european. Materialul, dens informațional, cucerește prin profunzimea interpretării, prin relevanța analizei și prin structurarea perfectă. Asupra conținutului lucrării au fost publicate patru recenzii.

Autoarea susține în monografie ideea că prin „pâine” are loc o reintegrare

a sacrului în viața omului, or grâul a fost considerat încă de la început ca o plantă sfântă, fapt care a determinat asimilarea pâinii cu zeitatea. În cultura tradițională românească, „viața” grâului este o reflectare a vieții omului, cu momentele sale de „trecere” de la o etapă la alta și în deplină corelație cu festivalurile care marchează trecerea timpului.

Varvara Buzilă mai stabilește un raport simbolic între riturile de trecere, care marchează nașterea, conducerea și înmormântarea omului și momentele corespunzătoare ale ciclului uman vizavi de „categoriile” de pâine folosită, care este prezentă sub forma de cereale, făină sau produs finit. Autoarea conchide că

alegerea pâinii ca obiect principal în desfășurarea riturilor este rezultatul unui proces de lungă durată, de discernere a valorilor sale și de instrumentalizare simbolică, prin sincronizarea căruia se menține continuitatea unei culturi. Toate calitățile pâinii au fost evidențiate printr-o perspectivă simbolică.

De asemenea, și potențialul mitico-simbolic al pâinii rituale a fost evidențiat în profunzime de autoare. Ea analizează corelația dintre numele pâinii și numele ceremoniei pentru care este destinată (Crăciunelul), observând în elementul lingvistic un rol ordonator: numele exact al fiecărei pâini, dar și cel al fiecărui element decorativ are un rol important spre menținerea viabilității simbolurilor, în actualizarea anumitor semnificații ale formei. Foarte interesantă este analiza pe care Varvara Buzilă o face vizavi de pâinea sub formă de pasăre, pe care o denumeste pupăza, una dintre cele mai răspândite forme în contextul formelor simbolice.

În ciuda faptului că rolul simbolic al pâinii în cadrul ceremoniilor nuptiale și de înmormântare a fost analizat pe scară largă de către etnologi, autoarea găsește noi semnificații. De ex: cunoștințele despre simbolismul *pupezei* de până atunci (simbol al fertilității), se îmbogățesc în rezultatul editării lucrării cu încă o semnificație – cea ortodoxă. Conform acesteia, pasărea simbolizează suflul sacru, ceea ce ne permite să percepem și funcția protectoare a acestuia, în special, protecția omului de către Duhul Sfânt. Autoarea conchide astfel că fiecare sistem de modelare, inclusiv cel al pâinii, este secundar sistemului lingvistic și, prin urmare, poate fi decodat mai întâi prin intermediarul său.

Chiar dacă lucrarea se bazează pe numeroasele informații culese în zonele etnografice românești, incluse astăzi în Republica Moldova și Ucraina, comparația pe care autoarea o întreprinde constant cu informațiile prezentate în alte

studii, sau cu datele din arhivele Institutului de Etnologie Cluj-Napoca, ne permite să afirmăm că toate concluziile autoarei vizează realitățile românești în ansamblu⁴.

Meritul incontestabil al autoarei constă în elaborarea într-un mod riguros, științific a lucrării și în curajul de a dovedi că aria culturii populare românești se extinde până la Nistru și în toate zonele locuite de români.

Lucrarea *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid practic*, editată la Chișinău în 2011, după părerea mai multor oameni de știință, constituie textul de referință pe care nici un etnograf nu poate să-l ignore. Este și va rămâne textul după care interpretarea veșmântului intră într-o nouă etapă. Este, în primul rând, cel mai bun exemplu de analiză pertinentă și de interpretare magistrală a materialului etnografic, a condiționărilor sociale și istorice a îmbrăcămintei și mecanismelor alteralității culturale, a cauzelor dezintegrării profilului cultural și a factorilor determinanți în aceste fenomene⁵.

În capitolul *Repere ale afirmării costumului tradițional* întâlnim o definiție a portului popular, cu explicitarea funcțiilor sale. Sunt analizate mecanismele sociale care determină mutații în domeniul vestimentar, se face și distincția între costumul authentic și costumul *scenic*, considerat drept imitație nefericită și cu efecte dăunătoare consistente în evoluția naturală a portului popular al zonei, întrucât se falsifică imaginea modelului autentic.

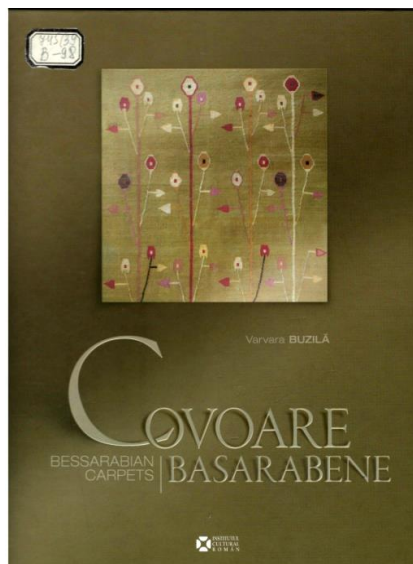
Portul țărănesc este analizat pe tot cuprinsul lucrării, sub toate aspectele: componență, funcție, simbolică etc. Sunt analizate și descrise separat: costumul bărbătesc și cel femeiesc, iar în capitole aparte sunt tratate tema gătelii capului și a încălțăminte. De asemenea, pentru prima dată în istoriografie, Varvara Buzilă ține să evidențieze și latura terapeutică a costumului popular. Bogatul material imagistic, format din fotografii și schițe, întregeste conținutul lucrării, iar glosarul este binevenit în condițiile în care majoritatea termenilor din acest domeniu sunt deja clasificați în categoria arhaismelor, nefiind reprezentate în lexicul actual decât sporadic și de către foarte puțini vorbitori.

⁴ Ibidem.

⁵ Eva Giosanu. Varvara Buzilă. Costumul popular din Republica Moldova. Ghid practic. Chișinău: Reclama, 2011, 160 p. În: *Anuarul muzeului etnografic al Moldovei*. Vol. XII, pp. 489-491.

O altă lucrare elaborată de dr. Varvara Buzilă, ce a constituit un eveniment editorial, reflectă un autentic act de cultură de însemnătate națională și chiar regională. Monografia „Covoare basarabene din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală – Republica Moldova”, editată la București în anul 2013, oferă specialiștilor, dar și publicului larg o remarcabilă carte de artă populară, menită să contribuie la mai buna cunoaștere a unei direcții funda-mentale, în care s-a manifestat spiritualitatea tradițională din stânga Prutului și o veritabilă marcă de identitate.

„Cartea celor o sută de covoare basarabene”⁶, cum o numește Ion H. Ciubotaru, se deschide cu o succintă introducere, semnată de Petre Guran, în care dumnealui ține să aducă un emoționant omagiu persoanelor, care „în zile de trudă și nopți de nesomn – s-au ivit aceste adevărate opere de artă ce le fac semenilor viața mai frumoasă”⁷. Urmează apoi patru capitole, ce relevă aportul științific al autoarei. Autoarea prezintă în lucrare particularitățile artistice și simbolice ale țesăturilor tradiționale, metodologia lor de confecționare, diversitatea lor compozițională și decorativă, unitatea stilistică și compozițională a țesăturilor, dar și geneza motivelor compoziționale românești. Varvara Buzilă susține demersul conform căruia la constituirea acestei arte remarcabile, au contribuit următorii factori: *tradiția locală* a țesăturilor ornamentale, *covoarele mari*, „lucrate la curțile boierești și la mănăstiri de către țesători specializați” și *influența covoarelor orientale*. Lucrate mai întâi în războiul orizontal, numit frecvent *stative*, apoi în cel vertical, țesăturile și alesăturile tradiționale se realizau într-o bogată gamă de tehnici: *alegerea firelor cu mâna*, *mutări*, *sărituri*, *chișcături*, *tăieturi*, *găuri*, *alesături în bobi*, *ridicări cu peteaza*.

⁶ Ion H. Ciubotaru. Varvara Buzilă. Covoare Basarabene din Patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală – Republica Moldova, București: Editura Institutului Cultural Român, 2013, 252 p. În: *Anuarul muzeului etnografic al Moldovei*. Vol. XIII, p. 358.

⁷ Varvara Buzilă. *Covoare Basarabene din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală – Republica Moldova*, București: Editura Institutului Cultural Român, 2013, p. 3.

Lansarea Albumului „Covoare basarabene din Patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală”, București, ICR, 2013. De la stânga la dreapta: Valeriu Matei, director general al Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu”, Varvara Buzilă, dr., Monica Babuc, Ministru al Culturii, Andrei Porubin, artist, Arhiva foto a MNEIN.

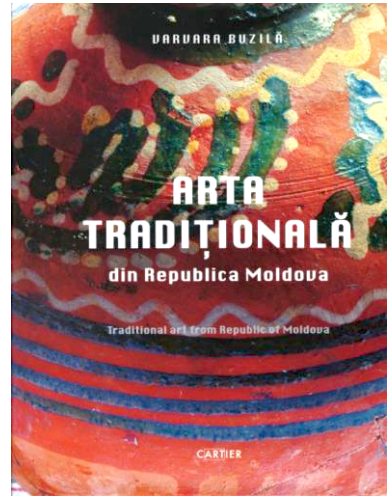
Chiar dacă toate piesele din album sunt numite *covoare*, termen folosit destul de târziu în regiunile rurale, autoarea adăugă acestui nume de împrumut denumirile populare ale țesăturilor respective, definindu-le cât se poate de exact. Astfel, cea mai mare frecvență o înregistrează *scoarțele*, apoi *lăicerele* cu alesături, *păretarele*, urmate de *cordare*, *ungherare*, *lădare*, apoi de așa-numitele *războaie*, de *cergi* ș.a.

Varvara Buzilă susține, printr-o argumentare serioasă, că cele mai valoroase piese țesute, sub toate aspectele, sunt *scoarțele*. Ornamentica acestor țesături dezvăluie un bogat repertoriu de motive și simboluri arhaice (*fitomorfe*,

cosmomorfe, zoomorfe, antropomorfe), pe care geometrizarea le-a adus la un înalt grad de abstractizare. Autoarea le analizează cu atenție, urmărind să evidențieze specificul basarabean, fără a pierde însă din vedere factorii ce definesc unitatea stilistică și compozițională a artei țesăturilor românești⁸.

Un alt album etnografic „*Arta tradițională din Republica Moldova*”⁹, ieșit de sub mâna străduitoare a Varvarei Buzilă, poate fi „socotit și un excelent album de artă populară, „lucrarea n-ar depăși o asemenea încadrare”¹⁰, consideră Ion H. Ciubotaru. Aceasta constituie un prețios instrument de cunoaștere a artei tradiționale din Republica Moldova și apare ca un semn de profund respect adus făuritorilor ei.

În lucrare, Varvara Buzilă și-a ordonat materialul în zece secțiuni: meșterii populari, arhitectura țărănească (lemn și piatră), interiorul casei tradiționale, meșteșugul olăritului, împletiturile din fibre vegetale, țesăturile de interior, costumele populare de sărbătoare, măștișoarele, ouăle pascale, măștile și mascații. Toate aceste mărturii de civilizație rurală, sunt rânduite după rosturile lor, în temeul cel mai firesc, pornind de la hotarul satului – străjuit adesea de însemne creștine ocrotitoare – și până la vatra focului, epicentrul spațiului domestic, pe care îl numim cosmicizat sau consacrat¹¹.

În primul capitol, *Meșterii populari și axa valorică a timpului*, autoarea pune în evidență rolul și poziția meșterilor ca purtători de patrimoniu, prin a căror muncă se face legătura dintre trecut și viitor, prin generații de ucenici, simbioza dintre frumosul naturii și al creației umane, prin piesele de artă meșteșugite. Autoarea remarcă faptul că realizările meșteșugărești sunt însemne ale etnicității, identității, ce ne duc spre filioanele genezei estetice a lumii pe care am moștenit-o, o trăim și o creăm¹².

În Capitolul doi, *Arhitectura populară de lemn și piatră*, pune în evidență tehnicile de execuție, regulile estetice ale civilizației lemnului și încadrarea sa organică în spațiul locuit. Autoarea reiterează cursiv tehnici vechi de prelucrare a lemnului, manifestate prin soluțiile și elementele arhitecturale estetice ale locuinței de la centrul și sudul țării, ușile de altar ale vechilor biserici, porțile monumentale din satele de Codru, diverse piese cu funcție practică și rituală.

⁸ Ion H. Ciubotaru. În: *Anuarul muzeului etnografic al Moldovei*. Vol. XIII, pp.358-361.

⁹ Varvara Buzilă. *Arta tradițională din Republica Moldova*. Chișinău: Cartier, 2018, 272 p.

¹⁰ Ion H. Ciubotaru. În: *Anuarul muzeului etnografic al Moldovei*. Vol XIX, pp. 444-452.

¹¹ Ibidem.

¹² Dorina Onică. Varvara Buzilă. *Arta tradițională din Republica Moldova*. Chișinău: Cartier, 2018. 270 p. În: *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Vol. 29 (42), pp. 272-276.

Civilizația pietrei este exprimată prin locuința de tip Orheiul Vechi, complexele monahale de mare vechime, diversitatea de stâlpi și porți. Textul precizează principalele centre de prelucrare a lemnului și a pietrei, meșterii locali și produsele prin care se remarcă, continuând să aibă ca sursă de inspirație cultura și simbolistica tradițională.

În celelalte capitole, autoarea prezintă, rând pe rând, în cercuri concentrice, spațiul de existență a țăranului nostru, având o deosebită grijă să nu-i scape nimic din vizor. Sunt descrise, pe rând, instrumentarul casnic (împletit, cioplit, țesut etc.), apoi cel decorativ, sau utilizat la anumite ocazii.

În concluzie, apreciem înalt calitatea lucrărilor doamnei dr., conferențiar universitar, Varvara Buzilă pentru consecvența și corectitudinea metodologică cu care sunt redată ipotezele și materialul teoretic al acestora. Cu siguranță, aceste lucrări vor constitui fondul de aur al literaturii de specialitate, prezentându-se ca importante surse metodologice și didactice pentru lucrătorii din muzeele locale, tinerii specialiști, persoanele care activează în domeniul cercetării, protejării și promovării patrimoniului etnografic, în particular, și a celui cultural, în ansamblu. Sunt lucrări care vor servi ca suport pentru promovarea turismului cultural și vor fi cărțile de vizită, povestitoare despre moștenirea noastră culturală, dibăcia meșterilor populari din Republica Moldova, altfel spus, un motiv de mândrie și asumare a identității noastre culturale.

În încheiere pot să menționez cu deplină încredere că dr. Varvara Buzilă s-a dăruit în totalitate unei cauze nobile, salvarea identității noastre culturale, trezirea conștiinței de neam și asumarea valorilor noastre moral-spirituale. Pentru vastele cunoștințe și incomensurabila sa operă științifică, dumneai poate fi lesne trecută în rândul tezaurelor umane vii.

Varvara Buzilă la Conferința științifică „Costumul popular – marcă a identității naționale”, Ziua Universală a Iei la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, 24 iunie 2013.

Arhiva foto a MNEIN.

Pentru mine, personal, întâlnirea cu domnia sa a fost providențială, fiindu-mi tutorele îndrumător atât în cadrul tezei mele de doctorat, cât și în viața de zi cu zi. O admir pentru perseverența susținerii opiniilor profesionale, pentru modul impecabil de a-și argumenta discursul, pentru naturalețea cu care a vorbit mereu despre moștenirea culturală, pentru rigoarea științifică de care dă mereu dovadă. Țin să-i mulțumesc pentru toate momentele de sinceritate și sfaturile pe care mi le-a dat. Alături de dumnezei am prins de fiecare data aripile!

Cele mai relevante publicații științifice

I. Monografii:

1. *Pâinea. Aliment și simbol. Experiența sacralului*. Chișinău, 1999/București, 2019.
2. *Costumul popular din Republica Moldova*. Ghid practic. Chișinău, 2011, 160 p.
3. *Covoare basarabene din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală / Bessarabian carpets National Museum of Ethnography and Natural History*. Institutul Cultural Român, București, 2013, 360 p.
4. *Arta tradițională din Republica Moldova*. Chișinău: Cartier, 2018, 272 p.

II. Capitle în monografii/enciclopedii:

1. Embleme naționale complementare. Propunerile Comisiei Naționale de Heraldică (Coautor Andrieș-Tabac S.). În: *Simbolurile naționale ale Republicii Moldova*. Coordonator și redactor științific dr. S. Andrieș-Tabac. Ch.: „Cu drag” SRL, 2010, pp. 327-361.
2. Arta populară (Coautor Stăvilă T.). În: *Republica Moldova*. Ediție enciclopedică. Ediția a doua, revăzută și adăugită. Ch.: Tipografia "Bon Offices" SRL. 2010, pp. 555-560.
3. Introducere. În: *Registrul național al patrimoniului cultural imaterial din Republica Moldova*. Chișinău: Lumina, 2012, pp. 5-7 / Introduction. // National Inventory of the Intangible Cultural Heritage of the Republic of Moldova. Vol. A. Chișinău: Lumina, 2012, pp.112-114.
4. Sărbători, obiceiuri și rituri. În: *Registrul național al patrimoniului cultural imaterial din Republica Moldova*. Chișinău: Lumina, 2012. pp. 63-73. / V. Celebrations, customs, and rites // National Inventory of the Intangible Cultural Heritage of the Republic of Moldova. Vol. A. Chișinău: Lumina, 2012, pp. 176-187.
5. Tehnici și cunoștințe legate de meșteșugurile artistice tradiționale (Coautor). În: *Registrul național al patrimoniului cultural imaterial din Republica Moldova*. Chișinău, Editura Lumina, 2012, pp. 90-105; Techniques and skills concerning traditional crafts. // National Inventory of the Intangible Cultural Heritage of the Republic of Moldova. Vol. A. Chișinău: Lumina, 2012, pp. 205-219.

III. Studii în reviste și volume colective:

1. Obiceiul cinstirii vinului la moldoveni. În: *Tyragetia*, tom XY, 2006, pp. 488-498.
2. Portul popular – marcă a identității culturale. În: *Folclorul și contemporaneitatea. Conservarea, revitalizarea și valorificarea culturii tradiționale*. Chișinău, 2006, pp. 21-31.
3. Fântânile în sistemul de valori al culturii populare. În: *Buletin științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, tom 5(18). Chișinău, 2006, pp. 29-46.
4. Hramul localității în contextul schimburilor culturale. În: *Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional*. Chișinău: Cartdidact, 2007, pp. 196-210.
5. Fântânile și izvoarele în peisajul cultural al satelor. În: *Natura și sănătatea în tradițiile populare*. Chișinău, 2007, pp. 30-34.
6. Duminica Mare și Rusaliile în Moldova. În: *Natura și sănătatea în tradițiile populare*. Chișinău, 2007, pp. 46-61.
7. Cultura tradițională – obiect de studiu în secolul XXI (Editorial). În: *Buletin științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Chișinău, 2007, pp. 5-12.
8. Manuscrise inedite din sec. al XIX-lea privind eticheta vestimentară populară. În: *Buletin științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Chișinău, 2007, pp. 45-65.
9. Coliba mortului în contextul imaginarului tradițional. În: *Buletin științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Chișinău, 2007, pp. 104-113 (Coautor E. Bâzgu).
10. Pâinea de ritual în tradiția creștinismului popular. În: *Revista de etnologie și culturologie*, Vol. 3. Chișinău, 2008, pp. 37-49 (1,5 c.a.).
11. După cap – și căciulă. Căciula de cârlan în strategiile identitare. În: *Buletin științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Chișinău, 2008, pp. 21-46.
12. Batista în contextul comunicării juvenile. În: *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*. Iași, 2008, ISSN 1583-6819, pp. 64-89.
13. Covoarele în contextul patrimoniului cultural al Republicii Moldova. În: *Akados*. Revistă de Știință, Inovație, Cultură și Artă, nr. 1 (12). Chișinău, 2009, pp. 104-109.
14. Etnografie de urgență. Răspuns la transformările intervenite în cultura și civilizația tradițională. În: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, vol. 11 (24). Chișinău, 2009, pp. 8-21.
15. Aspecte rituale și sărbătorești ale mărtișorului. În: *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*. Iași, 2010, pp. 239-261.
16. Ori te poartă cum ți-i vorba, ori vorbește cum ți-i portul (Modalități de menținere a statutului social în societatea tradițională). În: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, vol. 13 (26). Chișinău, 2010, pp. 8-22.

17. Salvagardarea patrimoniului cultural imaterial. În: *Akademios. Revistă de Știință, Inovație, Cultură și Artă*, nr. 2 (17). Chișinău, 2010, pp. 44-48.
18. Contribuții la completarea dosarului de nominalizare UNESCO a obiceiului colindatul de ceată bărbătească. În: *Colindatul de ceată bărbătească*. Chișinău, 2011, pp. 9-23.
19. Consumul vinului ca normă socială / Wine consumption as a social norm. În: *Bread and wine. Historical, ethnological, technological and cultural parallels*, 2011. Editura Star Tipp, Ialomița, România, pp. 40-46.
20. Eticheta tradițională manifestată prin simbolismul corporal. În: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, Nr. 15 (28), fascicula Etnografie și Muzeologie, MNEIN, 2011, pp. 8-19.
21. Wine consumption from the social norms perspective. În: *The XVIth Congress of the Internațional Association of Agricultural Museums. Bread and wine - Historical, ethnological, technological and cultural parallels*. Ialomița, 2011, pp. 27-28.
22. Salutul în practica etichetei tradiționale. Formularea problemelor de cercetare. În: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, Nr.17 (30), fascicula Etnografie și Muzeologie. MNEIN, 2012, pp. 24-41.
23. Gunoiiul - hotar între cultură și natură. În: *Homo sapiens și problemele de mediu*. Lucrările Conferinței Științifice a tineretului studios. 15 noiembrie 2013, pp. 11-16.
24. Mecanisme de menținere a circuitului vieții în sistemul de valori propriu culturii tradiționale. În: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, Nr.19 (32). Chișinău, 2013, pp. 6-15.